

KELAM SOSYOLOJİSİ

Editör

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

Eskiyei Yayınları: 161

KELAM SOSYOLOJİSİ

Editör

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

Kitaptaki yazıların dil ve içerik açısından sorumluluğu yazarlara aittir.

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt

NY MATBAACILIK YAYINCILIK

KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mart 2023

ISBN: 978-625-7673-73-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KELAM SOSYOLOJİSİ

Editör

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

Yazarlar

Prof. Dr. Kadir CANATAN

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN

Doç. Dr. Fatih YAMAN

Doç. Dr. Hüseyin MARAZ

Doç. Dr. Muhammet ÖZDEMİR

Dr. Öğretim Üyesi Mikail İPEK

Dr. Öğretim Üyesi Süleyman GÜMÜŞ

Dr. Mehmet Furkan ÖREN

Ömer Sina TEKİN

Şahin BAYKAL

Ankara 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ----- 7

BİRİNCİ BÖLÜM KLASİK KELAM EKOLLERİNİN “BUGÜN”Ü VE “YENİ” ARAYIŞLAR

EHL-İ SÜNNET’İN “BUGÜN”Ü KARŞILAMA DÜZEYİ
-İmkan ve Zaafiyetler Açısından Sosyolojik Bir Bakış-
Mustafa TEKİN ----- 13

MU’TEZİLE MODERN DÜNYANIN SORUNLARINA
MENFEZ AÇAR MI?
Hüseyin MARAZ ----- 39

YENİ İLM-İ KELÂM -Bir Tartışma-
Ramazan ALTINTAŞ ----- 99

İKİNCİ BÖLÜM KELAM VE SOSYOLOJİ

KELAMDA SOSYOLOJİ *VERSUS* SOSYOLOJİDE KELAM
Kadir CANATAN ----- 125

DİN, TANRI VE GÜNCELLİK: TANRI’DAKİ SOSYOLOJİ
Mehmet Furkan ÖREN ----- 165

TÜRKİYE’DE KELAM SOSYOLOJİSİ BİBLİYOGRAFYASI
Ömer Sina TEKİN ----- 193

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YENİ SOSYAL HAREKETLER EKSENİNDE KELAM

TEOLOJİDEN SİYASAYA GÖÇÜN KURUCU GÜCÜ:
BİR KELAM SOSYOLOJİSİ DENEMESİ
Fatih YAMAN ----- 213

Z KUŞAĞININ İNANÇ SORUNLARI
Süleyman GÜMÜŞ ----- 235

DOĞAL AFET KELÂMI VEYA DİNSEL İNANCIN
YER SARSINTILARINA YAKLAŞIMI
Muhammet ÖZDEMİR ----- 295

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KÜRESEL SORUNLAR VE TARTIŞMALAR KARŞISINDA
KELAM

ÇAĞDAŞ DÜNYADA İNANÇ SORUNLARI
Şahin BAYKAL ----- 317

BİREYSELLEŞME VE KELÂM
Muhammet ÖZDEMİR ----- 343

ÖZGÜRLÜKÇÜ BİR TOPLUM İÇİN NASIL BİR KELAM
VE TANRI
Mikail İPEK ----- 375

HAKİKAT, MUTABAKAT ve YANLIŞLAYARAK İLERLEME
Şaban Ali DÜZGÜN ----- 413

YAZARLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ ----- 427

ÖN SÖZ

Genel kabullere göre sosyoloji, Batı orijinli bir bilim dalıdır. Bir açıdan bakıldığında mevcut sosyoloji anlayışı ve içeriği bir dizi değişimlerden geçerek bugüne gelmekle birlikte, modernlikle bağlantılar taşıyarak doğmuş ve gelişmiş bir bilim dalı olması hasebiyle belirtilen yargının bir geçerliliği bulunmaktadır. Bu durum sosyoloji başta olmak üzere birçok sosyal bilimin Batı dışı toplumlardaki meşruiyeti ve sosyolojik bilginin doğasını sorunsala dönüştürmektedir.

Fakat öte yandan Sosyal bilimler söz konusu olduğunda, bunların içerimlerini sadece modern zamanlarda ve Batı ile sınırlamak gerçeği yansıtmamaktadır. Nitekim Biruni'nin çalışmalarına, gerek başta antropoloji olmak üzere farklı sosyal bilimlerin tezahürlerini taşıması, gerekse metodolojik olarak “bugün”e kaynaklık edecek içerikleri ihtiva etmesi açısından dikkat çekilmelidir. Yine İbn Haldun'un Mukaddime'sinin yaklaşımı da Batı'dan çok önce yeni bir bilime işaret etmesi bağlamında önemli olduğu gibi sosyolojik çalışmalar sadedinde değerlendirilmesi de anlamlıdır. Bu nokta meselenin bir boyutuna tekabül etmektedir.

Meselenin diğer önemli boyutu ise, sosyolojinin Batılı karakteri ve yerlilik şeklinde ifade edilebilir. Sosyoloji Batı'da doğduğu ve içinde çıktığı coğrafyada bir sorunlar setinin, kültürün çerçevesinde şekillenmiştir. Batı dışı toplumlar ise kendilerinden “ileri” olarak gördükleri batılı toplumlardan “modernlik” iktibas ederken, sosyal bilimleri de aktardılar. Fakat Batı'dan yapılan bu aktarma işlemi daha çok “tercüme etme” şeklinde gerçekleşirken, sorunlar da Batı dışı toplumlar tarafından olduğu gibi tevarüs edilmiştir. Bu durum Batı dışı top-

lumların kendi sorunlarını konuşmasının önünde engel teşkil ederken uzun vadede bir yerlilik sorunu olarak görünmüştür.

Bu minvalde Müslüman toplumlar modern zamanlarda çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bir yandan Batı'nın yükselmesi ile eşzamanlı olarak siyasal, ekonomik, sosyal vb. açıdan zayıflaması, diğer yandan maruz kaldığı Batılı hegemonya ve sömürge bu sorunların ana çerçevesini çizmektedir. Müslümanlar bu sorunlar karşısında farklı tavırlar geliştirerek bugüne gelmişlerdir. İşte bu noktada Müslüman ilim adamlarını bekleyen en önemli görev, kendi sorunlarını doğru bir şekilde tanımlayıp envanterini çıkararak ilmi yöntemlerle analizler yapmak ve çözümler üretmektir.

Bu zamana kadar özelde sosyolojide, din sosyolojisinde ve onun birçok alt dalında bu nokta ihmal edilmiş görünmektedir. Osmanlı'dan bu yana sosyolojide euro-centric bakış açısının hala egemen olduğu görülmektedir. Biz bu zihni arka plandan hareket ederek müslümanların sosyoloji bağlamında kendi sorunlarının farkına varması, bunları tartışması, kavramlarını üretmesini sonuçlayacak çalışmalara uzun süredir ağırlık vermekteyiz. Nitekim Sünnetten fıkhı ve mezheplere kadar bir dizi çalışmamız, tarihsel ve aktüel sorunları sosyolojik olarak çözümlene amacına matuf olmuştur. Bunun Türkiye'de din sosyolojisi çalışmaları açısından önemli bir dönüşüm olduğunu düşünmekteyiz. "Kelam Sosyolojisi" isimli elinizdeki bu eser de, bu serinin bir parçası olarak düşünülmelidir.

Ülkemizde maalesef Batı ile temasın "yabancı dil bilmek" ve "kültürü tercüme etmek" şeklinde gerçekleşmesi, uzun vadede bir etkileşim oluşturmadığı gibi kendi içinde bir atılım da yaratmamıştır. Batı'ya üniversiteler ve dergi bağlamında entegrasyon, sisteme şekilsel uyum şeklinde gerçekleşmektedir. Halbuki yabancı dilde yayın yapma ve uluslar arası derginin

mentalitesi, kendi ürettiğiniz ve bu topraklardan hareket ederek oluşturduğunuz düşünce ve kavramları uluslar arası dolaşıma sokmaktadır. Mevcut durum İslam dünyasının “kendi”si olamadığı, kendi sorunlarına odaklanamadığı ve “Batı” üzerinden kendisini anlamaya çalıştığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Elinizdeki eser de dahil olmak üzere gerçekleştirilen bu tür seri çalışmalar, bugüne tekabüliyeti, Batılı kavram ve düşüncelerin kendi müktesebatımız açısından sorgulanmasını, “bugün”ün nasıl üretileceğini bir problem olarak ele alırken yarına doğru projeksiyon geliştirmeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda “kelam Sosyolojisi” ismini taşıyan bu çalışmaya sosyoloji, din sosyolojisi, kelam, din eğitimi, İslam felsefesi gibi farklı disiplinlerden on üç yazar katkı sağlamıştır. Dolayısıyla disiplinler arası bakışın da içerilmesiyle farklı problem alanları tartışmaya açılmıştır. Birinci bölümde Ehl-i Sünnet ve Mu'tezile'nin “bugün”e tekabüliyetini tartışan iki makale bulunmaktadır. İkinci bölümde kelam ve sosyoloji ilişkisinin teorisi ve pratiği ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde günümüzde kendi başına “teoloji”lerinden bahsedilen aktüel sorunların kelami bağlamda tartışmaları yer almaktadır. Dördüncü bölüm ise, bu aktüalitenin daha teorik boyutlarına dikkat çeken metinlerden oluşmaktadır. Bu kitap için metinlerini inşa eden katılımcı hocalarımıza içten şükranlarımı sunuyorum.

Hiç şüphesiz böyle bir kitabın vücut bulmasında yazarlar dışında önemli katkılar olduğunu belirtmeliyiz. Öncelikle bu seriye sahip çıkan Eskiyei Yayınları ve özellikle Hüseyin Nazlıaydın'a içten teşekkürlerimi belirtmek isterim. Eskiyei Yayınları bu seriye sahip çıkmakla, tarihe kayıt düşecek bir işi üstlenmiştir. Bu seri kitaplar Eskiyei Yayınları ile özdeşleşmiştir. Bu minvalde konuyla ilgili isimlerini sayamayacağım

birçok arkadaşım tartışmalar yaparak bir düşünsel zenginleşme sağlamışlardır. Diğer yandan çocuklarımın yanı sıra torunlarım İrem ve Asaf Bera her daim motivasyonumu yüksek tutmuşlardır. Ayrıca eşim Vicdan hanımın tüm çalışmalarda olduğu gibi bu esere katkıları beni kuvvetlendirmiştir. Çalışmamızın bilim dünyasına katkılarını temenni ediyorum.

Gayret bizden, başarı Allah'(CC)tandır.

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

Editör

Üsküdar - Mart 2023